

Evropska vas štorkelj

Velika in Mala Polana

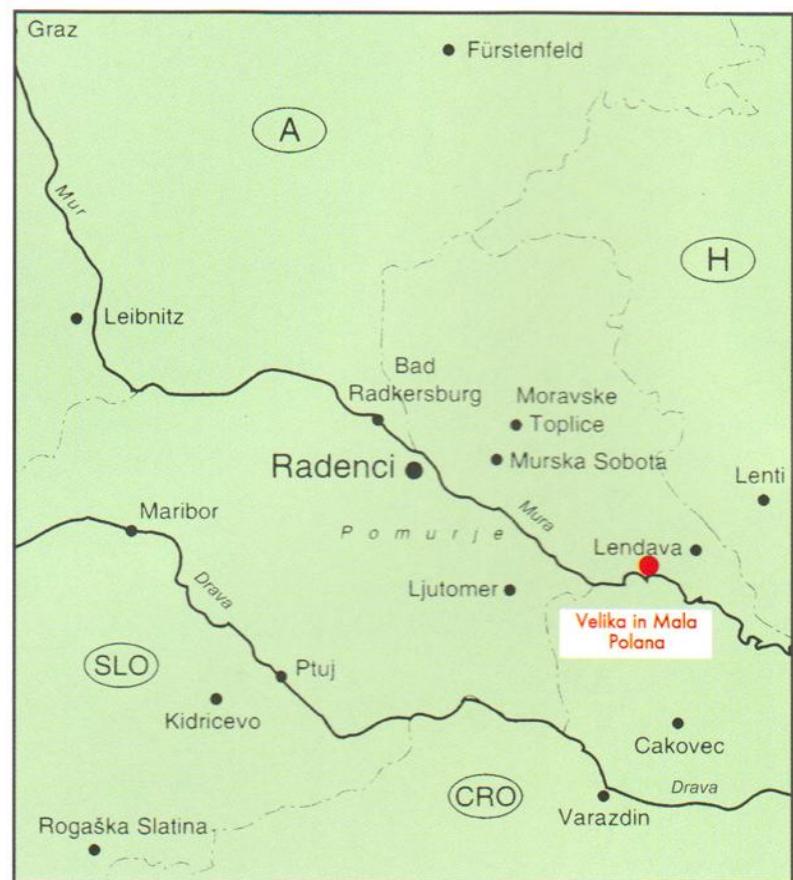
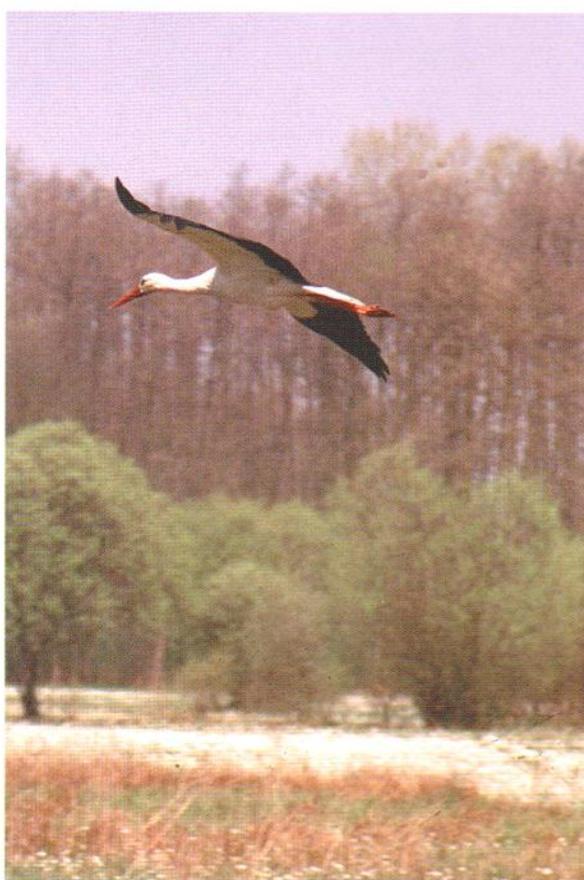
OSEBNA IZKAZNICA

Mala in Velika Polana: vasi s 1420 prebivalci, 360 gospodinjstvi in 9 pari belih štorkelj ležita v prekmurski Občini Polana. Vasi obdaja venec travnikov, velik kakih 3500 ha. To je naš zadnji večji strnjeni ekosistem travišč vzhodno od Ljubljane. Jedro gnezditvene populacije s 35 pari štorkelj ali skoraj 20% celotne populacije v naši državi je zbrano prav na tem malem območju med Muro in evropsko slovečima gozdovoma črne jelše: Polanskim in Črnim logom. Označujemo ga s širšim geografskim, a v javnosti pogosto zapostavljenim imenom Dolinsko. Območje je znano po izredno bogatem rastlinstvu in živalstvu, mlinih, značilni vaški arhitekturi, lokalni kulturi in prijetnih ljudeh, poleg tega pa je Velika Polana tudi rojstni kraj pisatelja Miška Kranjca. Kot številna podeželja tudi to območje pesti staranje prebivalstva, opuščanje tradicionalnega kmetovanja (košnje) in odmaknjenost od gospodarskih in političnih središč. Toda prav slednje je danes lahko velika prednost in pomemben kapital za nadaljnji razvoj.

Evropske vasi štorkelj v prerezu:

vas:	Nagybajom	Rühstädt	Cigoč	Andrid	Malpartida de Caceres
št. prebivalcev:	3.500	250	124	1258 hiš	4.500
občina:	Nagybajom	Rühstädt	Sisak	Andrid (tri vasi)	Malpartida de Caceres
regija:	Komitat Somogy	Brandenburg	Sisačko-Moslavačka županija	Satu Mare	Extramadura
država:	Madžarska	Nemčija	Hrvaška	Romunija	Španija
št. gnezd	33 (1998)	43 (1996)	56 (1996)	37 (1997)	120 (1997)

Vse naštete vasi obdajajo obsežni travniki in pašniki. Skupno jim je tudi to, da ležijo ob robu »razvite« in narave željne zahodne Evrope. Podatek, da v zahodni Evropi živi 700 (brez Španije in vzhodne Nemčije), na vzhodu pa 100.000 parov belih štorkelj, je več kot pomenljiv!

Bela štorklja potrebuje za svoj obstoj vrstno bogate in ekstenzivno gojene travnike in pašnike; le tu lahko najde dovolj hrane za svoje mladiče.

Nove poti pri varstvu štorkelj

Bela štorklja *Ciconia ciconia* je v številnih evropskih državah simbol sreče. Kljub temu je ta prinašalka otrok v mnogih delih Evrope izginila ali pa je številčno močno nazadovala. Splošna družbena naklonjenost štorklji žal ne zadošča, da bi preprečili uničevanje njenega življenskega prostora - nižinskih ekstenzivnih travnikov in pašnikov vzdolž velikih poplavnih rečnih lok. Odlikovanje »Evropska vas štorkelj« tako utira nove poti v varstvu štorklje in njenih življenskih prostorov v Evropi. V vsaki državi, kjer bele štorklje gnezdijo v še posebno velikem številu, se odlikuje kraj, ki je lahko drugim za vzor. V mnogih državah stare celine se je namreč izkazalo, da prebivalci lahko še danes uspešno varujejo življenski prostor te ptice, in to na način, ki prebivalcem omogoča tudi lastno nadaljnjo razvojno perspektivo. Absolutni slovenski rekord, s kar devetimi pari belih štorkelj, imata Mala in Velika Polana.

Vas štorkelj - vzgled za varstvo narave

Biki v španski Extramaduri, konji na Lonskem polju v hrvaški Posavini in črede prašičev pred romunsko vasjo Andrid so znamenje tradicionalnih pašnikov in kmetovanja, ki belim štorkljam zagotavlja dobre življenske možnosti le še na

nekaj mestih v Evropi. Tudi obsežna ekstenzivna travnišča, na katerih kmetje kosijo za steljo ali krmo živine, kot na primer v madžarskem Nagybajomu ali slovenskih Polanah, so odličen življenski prostor, saj na njih kar mrgoli žuželk in drugih organizmov. Ob travniških opravilih - košnji, obračanju in spravilu krme - bele štorklje sledijo ljudem, ki ob tem razkrijejo njihovo hrano: dvoživke, male sesalce, žuželke in plazilce.

Štorklje so znamenje visoke kakovosti kulturne krajine. Tam, kjer živijo štorklje, je kmetijska raba še vedno vsaj toliko naravi prijazna, da lahko preživijo številne rastline in živali. Če je življenski prostor dovolj kakovosten, brani par štorkelj svojo gnezdo in okolico vasi. V optimalnem življenskem prostoru pa štorklje oblikujejo celo kolonije; edini kraj v Sloveniji, kjer lahko govorimo o ohlapni koloniji teh ptic, sta prav Mala in Velika Polana. In ravno tu so možnosti, da bi ob primernih ukrepih nekoč v vaseh gnezdilo tudi 20 parov štorkelj. Cilj in izziv za prihodnost. V zadnjih letih slovenske štorklje vzredijo okoli dva mladiča na gnezdo, kar je komaj dovolj za obnovo populacije. Polanske pa imajo v povprečju skoraj še enega mladiča več; enkraten primer v naši državi in kazalec, da so odločilnega pomena za preživetje štorkelj primerna prehranjevalna območja.

V Polani ne najdemo samo veliko štorkelj, temveč tudi bogato vaško arhitekturo.

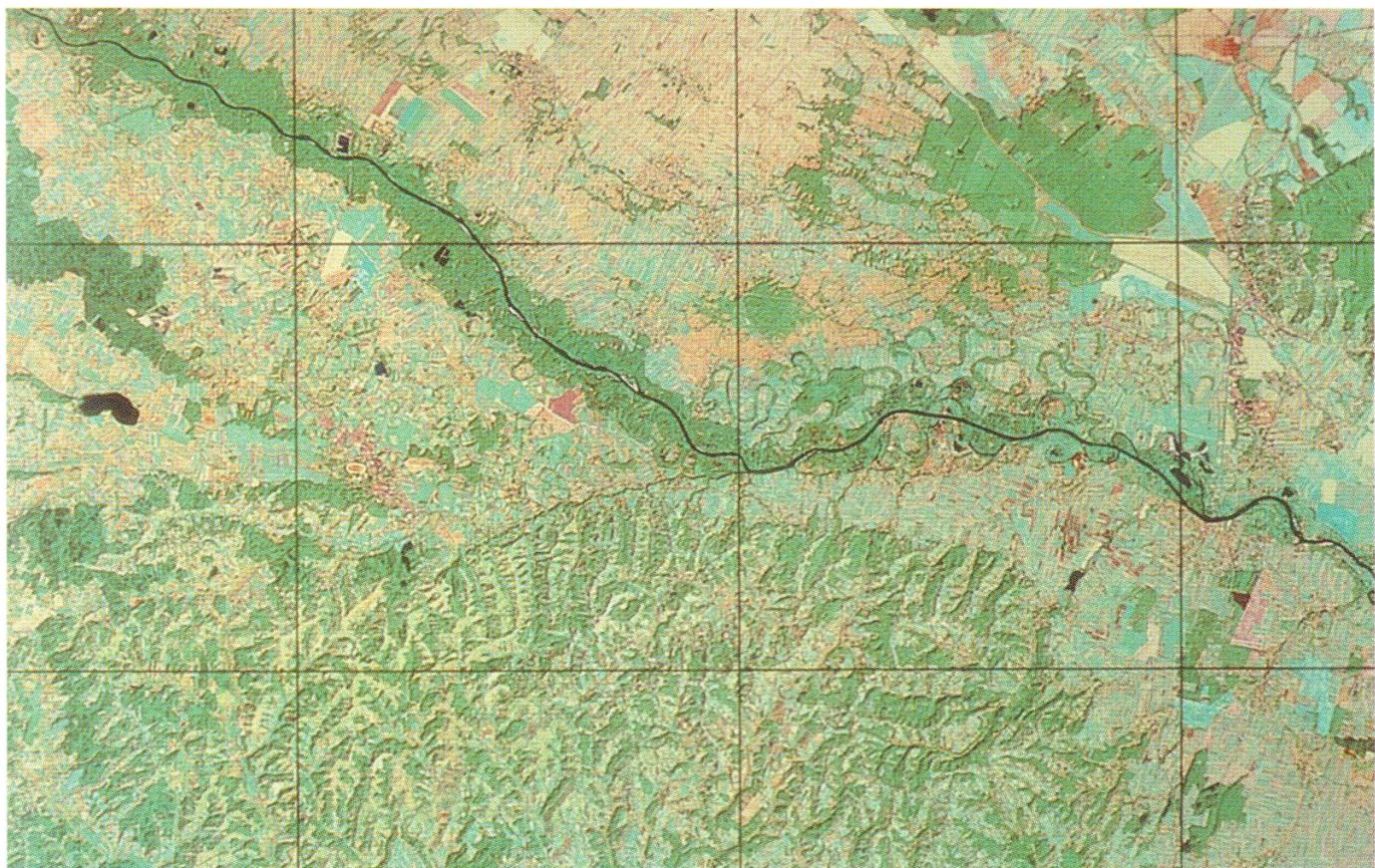
In nazadnje: v drugi polovici julija in avgustu se okoli obeh Polan pa tudi širše zbirajo pred selitvijo skupine štorkelj, ki lahko štejejo tudi prek 100 osebkov. Takšne gostote teh ptic niso znane nikjer drugje v Sloveniji. Vzrok za to so zadnji predpanonski travniki z bogato ponudbo hrane in dejstvo, da druga nižinska območja v državi skoraj brez izjeme prekriva neprebojna plošča koruzne monokulture.

Praznik štorkelj za ljudi

Evropsko koordinacijo in podelitev priznanja »Evropska vas štorkelj« vodi Fondacija EURONATUR. Do zdaj je bilo na stari celini odlikovanih pet evropskih vasi štorkelj; v letu 1999 se jim bosta pridružili še slovenska in avstrijska. V vseh prirejajo, štorklji v "čast", poseben praznik, ob katerem se ljudje veselijo, da v njihovi vasi ali občini živi še veliko štorkelj. Praznik je povezan s številnimi pobudami in dobrimi zamislimi, ki se porodijo med župani in naravovarstveniki na eni in med prebivalci in različnimi organizacijami na drugi strani. Bela štorklja je most med vasio in krajino, ljudmi in

naravo. Gnezdi na dimnikih ali drogovih v vasi, hrano pa si išče na kmetijskih površinah v okolini. Medtem ko je tu plašna in človeka komaj pusti k sebi, pa na gnezdu mirno sedi tudi tedaj, če na praznik štorkelj pride več kot 10.000 ljudi.

Mladinsko delo, kulturni programi, pomoč in podpora domačinom, modelni projekti, razstave in priznanja za zaslужne posameznike, povezane z varstvom štorkelj in njihovim življenjskim prostorom, sodijo k različnim aktivnostim. Tako so tudi majhne vasi, kakršni sta Andrid v Romuniji ali Cigoč na Hrvaškem, deležne nacionalne in mednarodne pozornosti. V španski Malpartidi vsako leto organizirajo fotografski natečaj in nagradijo najboljši posnetek bele štorklje. V Rühestädtu, kjer praznik štorkelj poteka že več kot desetletje, slavi vsa regija. Nagybayom pa je z zanimivo kulturno izmenjavo s partnerskim mestom Schortens v deželi Spodnji Saški pokazal, da je tako mogoče zgraditi celo biološko čistilno napravo in regionalni ekološki center.

Na satelitskem posnetku je dobro viden sistem travišč, prepreden med žive meje in drevorede okoli obeh Polan (rožnata barva). Zgoraj sta gozdova črne jelše Polanski in Črni log, spodaj pa številni meandri reke Mure in reka, obdana s koridorjem poplavnih gozdov (temno zeleno) / Vir: LANDSAT-TM, dne 29.6.1992; objavljeno z dovoljenjem fondacije EURONATUR.

Naravna dediščina

Male in Velike Polane

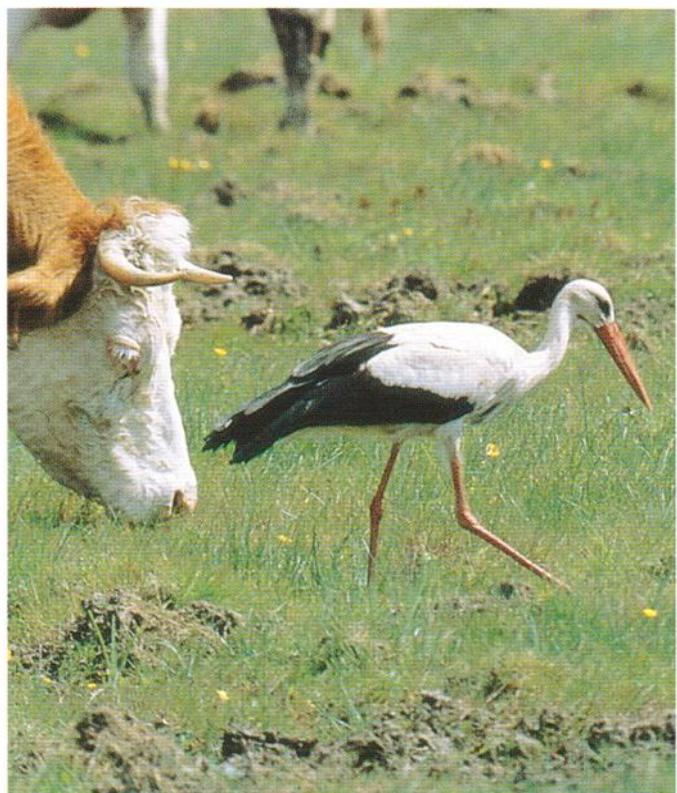
Tako bogata naravna dediščina kot okoli obeh Polan se je na tako majhnem prostoru ohranila le v redkih predelih Slovenije. Številne redke in ogrožene rastlinske in živalske vrste z Rdečih seznamov so tu našla svoja zadnja zatočišča. V nasprotju z belo gnezdi plaha črna štorklja *Ciconia nigra* v okoliških gozdovih, smrdokavra Upupa epops in veliki skovik *Otus scops* pa kar na robu vasi. Razen naštetih pa tu gnezdi še najmanj 20 vrst ptic z nacionalnega Rdečega seznama, med njimi tudi kosec *Crex crex*. Ta globalno ogrožena vrsta lahko gnezdi samo na ekstenzivno gojenih in pozno košenih travnikih. Med sesalci, ki živijo v tem območju, velja omeniti vidro *Lutra lutra*. Raznovrstni mokrotni travniki območja pa godijo tudi divjim orhidejam (*Orchidaceae*), močvirski logarici *Fritillaria meleagris*, travniški penuši *Cardamine pratensis*, zelo redkemu sivemu osatu *Cirsium canum* in navadni grebeniki *Hottonia palustris*.

Polanski travniki so primer kulturne krajine superlativov; glavate vrbe ji dajejo še prav poseben pečat.

Izgledi za prihodnost

Evropska vas štorkelj - Mala in Velika Polana v slovenskem prostoru utira pot, vredno posnemanja: bogato naravno dediščino s štokljam vred na prelomu tisočletja spreminja v pomemben razvojni kapital za prihodnost. Ta je bil zaradi tegob preprosto prezrt. Toda kako naj podeželje ob zemljiski razdrobljenosti, postaranju prebivalstva, ekonomskih ovirah, oddaljenosti od središč in visokih tehnologijah ipd. sploh uspešno tekmuje z Evropo in drugimi kraji v državi? Razvoj je doslej podeželske kraje obšel. Če hočejo preživeti, morajo, in to velja tudi za obe Polani, ubrati nove poti, ne pa z velikim zaostankom stopati za drugimi. Pri tem jim je ohranjena narava lahko v veliko pomoč. Hkrati pa se moramo zavedati, da je varstvo štorkelj in narave mogoče le ob sodelovanju in ne proti volji ljudi.

Potrebni ukrepi

- **praznik štorkelj:** učinkovit medijski dogodek, ki promovira kraj, ljudi, štoklje in varstvo narave; praznik in prireditve morajo potekati v vasi. Praznik poteka vsako leto prvo soboto v juliju.

- **pospeševalni ukrepi:** še sedaj številni prebivalci obeh Polan kosijo svoje travnike enkrat do dvakrat na leto. Ta način rabe prostora bi v Zahodni Evropi označili za nego krajine in bi bil s tem deležen posebne državne finančne podpore. To bi bilo vsekakor treba doseči tudi pri nas. Značilna polanska krajinska veduta s travšči se namreč lahko hitro spremeni zaradi opustitve košnje (zaraščanje), po drugi strani pa lahko prekmerno pospeševanje proizvodnje (spreminjanje gozdov in travnikov v njive) uniči razvojne možnosti. Da se to ne bi zgodilo, sta potrebni pomoč in podpora domačinom z razvojnimi programom. Primera: s projektom kompostiranja košenine bi lahko v vasi pridobili več novih delovnih mest, z uvedbo odpornih tradicionalnih pasem domačih živali lahko območje ponudi prvovrstne (večvredne) in razpoznavne regionalne produkte. To pa dobesedno kliče k sodelovanju

s termalnimi zdravilišči vzdolž Mure!

- **gnezditveni podstavki z drogov:** štoklje jih presenetljivo hitro sprejmejo. Z večjim številom gnezdečih parov pa seveda raste človeška odgovornost za primerna prehranjevalna območja štorkelj.

- **električni izolatorji:** žice električnih drogov, na katerih gnezdijo štoklje ali na njih pogosto posedajo, je treba izolirati. V Sloveniji je še vedno preveč tragičnih dogodkov, ko štoklje mrte obležijo pod drogom zaradi električnega udara.

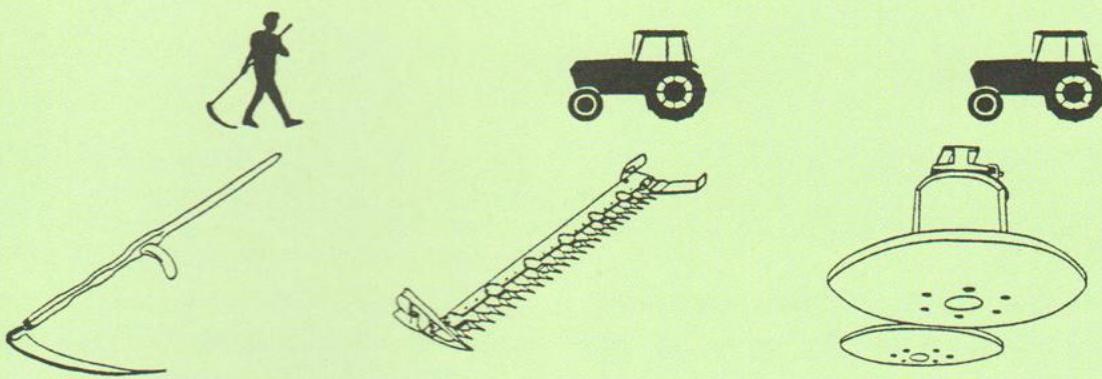
- **naravoslovni turizem:** za njegov razvoj so med drugim pomembni informacijski center in ustrezna prenočišča v vaseh; pri tem je treba paziti, da se uporabijo obstoječe kapacitete (npr. tradicionalna arhitektura), ne pa, da se gradijo nove.

- **Krajinski park Mura in mednarodni Biosferni rezervat Drava-Mura:** Velika in Mala Polana sta kulturni cvet krajine ob Muri; sta kraj, kjer se odloča o usodi rodnosti. Zavarovana območja so v zahodni Evropi gonilo uspešnega gospodarskega razvoja. To je treba uresničiti tudi v deželi štorkelj.

Pomagajmo štorkljam - kosimo travnike

Zagotovitev kakovostne pitne podtalne vode - ene največjih doberin v regiji ob Muri - je mogoče doseči z varstvom ekstenzivnih travnikov in pašnikov. Ti so življenjski prostor, brez katerega štorklje ne morejo preživeti, toda zaradi nerentabilnosti pridelave se travniki v okolici obeh Polan že močno zaraščajo. Prav s košnjo pa lahko na dolgi rok zagotovimo ustrezna izhodišča za naravi prijazen razvoj, npr. zmanjšan vnos biocidov. Podtalnica ob Dravi vsebuje tudi dvajsetkrat več rakotvornih pesticidov iz koruznih monokultur, kot to dopuščajo normativi Evropske unije, in tu so štorklje že zdavnaj postale detomorilke. Brez dlake na jeziku lahko trdimo: prebivalci obeh Polan, ki kosijo, so naravovarstveniki!

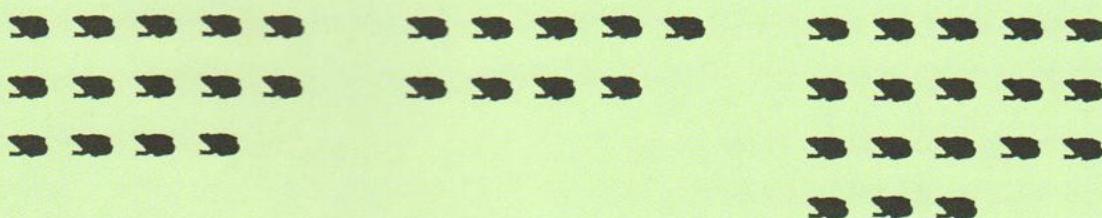
način košnje ►

mrtvih ►

poškodovanih ►

Na površini enega hektarja lahko živi med 300 - 1200 žab; vsaka narisana žaba ustreza deležu 1% od skupnega števila žab, ugotovljenega na košni površini.

Vpliv različnih načinov košnje na populacijo dvoživk (Vir: OPPERMANN & CLAßEN, 1998); na travnikih okoli Polan bolj ali manj še vedno kosijo na naravovarstveno najbolj sprejemljiv način - s strižno kosilnico, ki je predstavljena sredi skice.

European Stork Village - Velika Polana and Mala Polana

In a number of European countries, the White Stork *Ciconia ciconia* is considered a symbol of luck and fertility. The general social affinity for this bird, however, has unfortunately not sufficed to prevent destruction of its natural habitats, i.e. the extensively farmed lowland grasslands. The "European Stork Village" award is paving new ways in the conservation of storks and their habitats in Europe. In every country where storks breed in particularly great numbers, there is a place that distinguishes itself to such an extent that it can serve as a role model for others. In many European countries this award has clearly shown that the inhabitants can still successfully protect the stork's habitats. The award can stimulate an sustainable development and ensure a good developmental perspective. An indirect advantage from this is gained by plants and animals that are not generally known to the public and receive little or no attention and sympathies from it at all. A certain advantage, however, is gained also by the place and its people, for new developmental possibilities arise in this way. The "European Stork Village" award has been conceived by the Euronatur Foundation and has met with a great success and general social approval.

The grasslands around the villages of Velika Polana and Mala Polana represent the very last larger Slovene grassland ecosystem (covering some 3,500 ha) east of Ljubljana. The area is known for its great natural wealth: here breed no less than 23 bird species from the national Red List, including the globally endangered Corn Crake *Crex crex* and the Black Stork *Ciconia nigra*. Also present here are the Otter *Lutra lutra*, several of the endangered orchids Orchidaceae and 35 pairs of White Storks. With this DOPPS-BirdLife Slovenia project, a proclamation of both closely associated villages of Velika Polana and Mala Polana (with 9 breeding pairs - the highest in Slovenia!) as the "European Village of Storks" would be initiated. It would further stimulate various activities for the development of this area, which should be carried out in harmony with nature and contribute towards a clearer identification of these particular places. The rich natural heritage should become a basis of the area's further development, as this can be its greatest asset. As it is planned to become a part of the international Drava-Mura Biosphere Reserve, it could become its significant ecological factor. It is situated between two IBA's, the Mura river and Črni log and Polanski log - one of the largest European alder *Alnus glutinosa* woods.

Literatura:

- JEŽ, M. (1987): Bela štoklja (*Ciconia ciconia* L.) v Sloveniji v letu 1979. Varstvo narave 13: 79-92.
- OPPERMANN, R. & A. CLAßEN (1998): Naturverträgliche Mähtechnik - Moderne Mähgeräte im Vergleich. NABU & ILN Singen. Baden-Württemberg.
- SCHNEIDER-JACOBY, M. (neobjavljeno; julij 1998): Projekt Europäische Storchendorfer. EURONATUR, Radolfzell.
- ŠTUMBERGER, B. (1995): Drava med Mariborom in Središčem ob Dravi - področje konflikta med varstvom

Projekt Evropska vas štokelj - Mala in Velika Polana[©] sodi v sklop Programa varstva redkih in ogroženih ptic v Sloveniji[©], ki ga uresničuje DOPPS.

Uresničitev projekta so omogočili: Mobitel d.d.(generalni pokrovitelj DOOPS), Fondacija za evropsko naravno dediščino EURONATUR (projekt nizozemske vlade PIN Matra), Ministrstvo za okolje in prostor RS.

**Če najdete gnezdo bele štoklje s šestimi mladiči, nemudoma pokličite
mobitel 0609 625210 ali številko 061 1339516**

Informacije: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS - BirdLife Slovenia), p.p. 2395, 1001 Ljubljana, tel./faks (061) 133 95 16, mobitel 0609 625210,

Vodja projekta: Borut Štumberger, Koncept in besedilo: B. Štumberger, Strokovni pregled: D. Denac, dr. Mitja Kaligarič, Janez Kolenko, Lektura: Henrik Ciglič, Slike: Martin Schneider-Jacoby / Euronatur, B. Štumberger / DOPPS, M. Kaligarič., Izvedba: Dušan Šuštaršič, DTP: Darja Šipek

Prirodoslovni muzej Slovenije
Slovene Museum of Natural History

Generalni pokrovitelj DOPPS
mobitel
SLOVENSKI OPERATER NMT & GSM

